

TITULUS IV. DE HERETICIS, ET SCHISMATICIS, ET APOSTATIS.

Qui sint heretici, & qui schismatici, & quando differant, hoc dicit.

Heretici sunt, qui vanæ gloriæ, principatusque sui causa falsas opiniones gignunt, vel sequuntur. Schismatici sunt, qui se ab unitate Ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos a principio quædam videatur esse diversitas, nullum tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, ut ab Ecclesia recte recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & a se gestorum annullatione puniuntur. h. d.

§. 2. Utrumque a vero crimine atrocissime Ecclesiastica disciplina prosequitur: nam Schismaticos excommunicationis sententia Canones infestantur: & si nec sic resipuerint, ab omni ministerio Ecclesiastico deponuntur, adhibito etiam, si necesse fuerit, brachii secularis auxilio, ad illorum insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione. Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatum, sive beneficiorum concessionem, alienationem rerum Ecclesiasticarum, omni penitus firmitate carere voluerunt.

Heretici nisi hæresim abjurerint, omni Ecclesiastica prerogativa nudati traduntur seculari curiæ puniendi. h. d.

§. 3. In hæresi b autem deprehensi, præter perpetuum vinculum anathematis, si Clerici sint, vel religiosi, totius ordinis Ecclesiastici prerogativa spoliandi erunt, & omni officio, & beneficio nudati, secularis relinquentur arbitrio potestatis, animadversione debita puniendi, nisi continuo post deprehensionem erroris ad fidei Catholicæ unitatem recurrere, & errorem suum publice abjurare, & congruam satisfactionem exhibere consenserint. Laici vero, nisi (prout dictum est) abjurata hæresi & satisfactione exhibita, ad fidem redierint orthodoxam, secularis iudicis arbitrio relinquentur, debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.

Bona hereticorum post latam sententiam confiscantur. h. d.

§. 4. Bona quoque c damnatorum propter hæresim ipso jure, & omni spe potiundæ hæreditatis filiis adempta, confiscata intelliguntur: aut si Clerici fuerint, Ecclesiis, a quibus stipendia receperunt, applicabuntur. Confiscationis tamen hujusmodi executio, vel bonorum occupatio faciendâ non erit, antequam super crimine sententia fuerit promulgata.

Ob hæresim maritorum dotes uxorum non sunt confiscandæ, nisi scienter contraxerint matrimonium cum hereticis. h. d.

§. 5. Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat, propter hæresim maritorum, uxorum Catholicarum dotes d confiscari non debent, nisi forte cum vitis matrimonii contraxerint, quos hereticos esse sciebant.

Etiâ post mortem bona hereticorum confiscantur. h. d.

§. 6. Post mortem e quoque ob sceleris immanitatem hereticos poena prosequitur: ideoque & si criminoso vivente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eam etiam ipso mortuo procedendum erit.

Heretici non possunt tradi Ecclesiasticæ sepulture. Et tumulantes eos excommunicantur, nec ante absolvuntur, quam propriis manibus exburnaverint. h. d.

§. 7. Ecclesiastica f quoque sepultura usque adeo carere debent, ut si qui eisdem credentes, aut fautores eorum scienter Ecclesiasticæ sepulture tradere ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subjacere debeant, nec an-

a C. 1. & per totum tit. de schismat. in 6. b c. ad abolendam, & c. excommunicamus. §. 1. extr. eod. tit. de her. c. cum secundum eod. tit. in 6. d c. de her. in 6. e c. accusatus. §. per. eod. tit. in 6. f c. 2. in princ. eod. tit. in 6.

te absolutionis mereantur beneficium, quam propriis manibus hujusmodi corpora extument, & projiciant: locus autem ille perpetuo carebit sepultura.

Descendentes ab heretico usque ad secundum gradum, ab heretico usque ad primum, non possunt habere beneficium Ecclesiasticum, nisi pater, aut mater decesserint emendati. h. d.

§. 8. Sed a & eorum filii ad beneficia Ecclesiastica, seu publica officia admittendi non erunt: quod quidem per paternam lineam usque ad secundum gradum, per maternam vero usque ad primum tantum extenditur. Cum enim secundum legitimas sanctiones reis læsæ maiestatis capite punitis, & bonis confiscatis, eorum filii vita solummodo ex misericordia conservetur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deum offendunt, muneribus, bonis, honoribus debent spoliari? cum longe sit gravius æternam, quam temporalem lædare maiestatem. Hoc b tamen intelligendum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, vel etiam decessisse probantur: non autem illorum, quos emendatos, & Ecclesiæ unitati reincorporatos esse constiterit.

Qui receperunt poenitentiam Ecclesiæ, vel recipere sunt parati, sunt reincorporandi: post abjuratorem vero relapsi non sunt amplius reincorporandi, sed traduntur curiæ seculari: eis tamen non negatur sacramentum poenitentiae. h. d.

§. 9. Sed videamus, qui, & quando incorporari debeant: & constat eos, qui pro culpa hujusmodi ad mandatum Ecclesiæ poenitentiam acceptaverint, eamque vel perfecterint, vel humiliter prosecutioni ejus insistant, recipiendos esse. Idem juris est, si poenitentia nec perfecta sit, nec imposta, dum tamen crimini obnoxii ad eam recipiendam parati fuerint. Quod si qui post e abjuratorem erroris, vel postquam se proprii Antistitis examinatione purgaverint, in abjuratam hæresim reincidisse deprehensi fuerint, seculari iudicio sine ulla penitus audientia relinquiendi erunt: licet si postmodum poeniteant, & poenitentiae signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita sacramenta poenitentiae & Eucharistiæ deneganda.

Quando quis dicatur relapsus. h. d.

§. 10. Relapsi autem intelligendi sunt, non solum ii, quorum ante abjuratorem crimen plene probatum fuerit, verum etiam d ii, qui postquam accusati, vel vehementer suspecti semel hæresim in iudicio abjurerint, & postmodum in eandem iterum reincidunt. Plane si ex modica & levi suspitione semel quis abjurerit, reincidens, quanquam ex hoc sit gravius puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum poena puniri.

Qui abjurerit in uno articulo, si post sit hereticus in aliis, dicitur relapsus. h. d.

§. 11. Is vero e, qui in una hæresis specie, vel secta commisit, aut in uno fidei articulo, seu Ecclesiæ sacramento erravit, & postmodum hæresim simpliciter vel generaliter abiuravit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem, sive sectam, aut alio articulo seu sacramento committat, ut relapsus in hæresim, iudicandus erit.

Suspecti de hæresi, nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione insorduerint, condemnantur tanquam heretici. h. d.

§. 12. Qui f vero inventi fuerint sola suspitione notabiles, ob eam quantumvis vehementem de tam gravi crimine condemnandi non erunt, sed nisi iuxta considerationem suspitionis, qualitatemque personæ propriam innocentiam congrua purgatione monstraverint, anathematis gladio sese feriendos exponunt, & usque ad satisfactionem ab omnibus evitabuntur, & si per annum in excommunicatione persistant, velut heretici condemnabuntur.

a C. statutum. eod. tit. in 6. b d. c. statutum. §. hoc. c. c. super. eod. tit. in fn. d c. accusatus, in princ. eod. tit. in 6. e d. c. accusatus. §. 1. eod. tit. in 6. f c. cum contumacia. eod. tit. in 6.

Plura specialiter inducta sunt in causa hereticorum, & processu contra eos. h. d.

§. 13. Plura a quoque ad hoc atrocissimum crimen vindicandum specialiter & præter ordinarias Juris regulas inducta sunt, tam circa iudicium & processum instituendum, & testium depositionem, & carcerem custodiam, & immutationis poenam, quam etiam contra fautores, receptatores & defensores eorum, ut clare ex lectione sacrarum constitutionum apparere potest.

Apostata qui sint, & quotuplex Apostasia: & qua poena puniantur Apostata. h. d.

ET HÆC EST TERTIA PARS PRINCIPALIS HUIUS TITULI.

§. 14. Apostata sunt, qui a statu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerarie recedunt. Apostasiæ b triplex est species: alia enim est perfidiæ, alia inobediendiæ, alia irregularitatis. Apostasia perfidiæ est, cum qui a fide recedunt: ut puta, cum Christiani effecti in Christi fide prævaricantur c, & ad Judæos, vel alios detestabiles ritus se convertunt. Apostasia inobediendiæ est d, cum quis præceptum superioris sui sponte transgreditur, sive patrum regulis, vel constitutionibus non obtemperat. Irregularitatis Apostasia est f, cum quis ab ordine suo e, sive assumptæ religionis recedit. Apostatas autem facti Canones tam inter infames f deputant, quam etiam excommunicationis, & aliarum poenarum vinculis innodandos esse præcipiunt.

TITULUS V. DE SORTILEGIS, MALEDICIS, ET SACRILEGIS.

Inquisitor hereticæ pravitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expresse contineat hæresim. h. d.

Sciendum est, hereticæ pestis inquisitores de divinationibus, & sortilegiis, nisi hæresim sapienter manifeste, sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus puniendos relinquare, cum negotium fidei, quod summe privilegium esse convenit, per occupationes alias non debeat impediri. Qui sint sortilegi: & quod ab Ecclesia sint omnino ejiciendi. h. d.

§. 2. Sunt autem g sortilegi, qui prætextu religionis per quasdam fortes divinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione facta, futura promittunt. Ariolorum h igitur, arupiscum, incantatorum, & omnium sortilegorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate demonum, atque hominum quasi pacta infidelis, & dolose amicitia constituta, penitus sunt ab Ecclesia eliminandæ, & superstitiosi artifices, nisi per poenitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendi: & si Clerici sint, degradandi.

Si blasphemus injunctam sibi poenitentiam peragere recuset, & vivens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, & mortuus Ecclesiastica carebit sepultura. h. d.

§. 3. Diversa est poena maledicorum i: nam si quis in Deum, vel aliquem sanctorum linguam in blasphemiam publice relaxare ausus fuerit, poenæ, juxta Gregorianæ Constitutionis tenorem, subdendus erit: quam si recipere, & poenitentiam peragere recusalaverit, & Ecclesiæ eidem interdicetur ingressus, & in obitu Ecclesiastica carebit sepultura. Sacrilegi variis poenis puniuntur. h. d.

§. 4. Similibus, interdumque acrioribus urgentur poenis.

a In 6. & Cl. b gl. 1. c. 1. extr. de Apostat. c can. non potest. 2. q. 7. d. c. 2. & c. illud. ext. de major. & obed. e can. fin. dist. 50. & c. 1. ext. de Apost. f can. infames. 6. q. 1. gl. in c. 1. de temp. ord. in 6. g can. 1. 26. q. 1. h extr. de sortileg. & 26. q. 1. 2. 3. 4. & 5. i c. 2. ext. de maled.

qui in sacrilegii crimen incidunt, & Ecclesias incendere, & violare minime verentur: nam pro modo sceleris admitti, facinorisque perpetrati, nisi plene satisfecerint, aut de satisfaciendo plenam securitatem exhibuerint, nunc poenitentia beneficium sacrilego penitus denegatur, nunc anathemate vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetua deportationis, & depositionis animadversione coercetur: aliquando etiam pecuniaria poena multabitur.

Consentientes sacrilegis, & Sacerdotes ipsi poenitentiam dantes, vel sepulture eorum intervenientes, vel ab eis elemosynas recipientes, pari poena cum eis puniuntur. h. d.

§. 5. Nec solum talibus poenis illi plerumque erunt, qui sacrilegium admiserint, sed etiam consentientes eis. Presbyteri quoque, vel Clerici, qui in vita, vel morte sacrilegis poenitentias dare, aut sepulture interesse, vel eorum elemosynas accipere ausi fuerint, sive rapinæ participes inventi fuerint, Ecclesiastico beneficio privati ordinis sui damnium irrecuperabiliter patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quam personarum. Et qualiter intuitu rerum. h. d.

§. 6. Sacrilegium autem admitti dicitur, tam ratione rerum, quam personarum. Rerum a, ut cum quis sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro auferit. Sed & si non de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus, qui in circuitu Ecclesiæ sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis Clericum percutit, vel cum Moniali rem habet. h. d.

§. 7. Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in Clericum, vel Monachum violentas & impias manus b injicit: vel cum personæ Deo dicatæ per coitum appetuntur: de quibus infra suo loco latius dicturi sumus.

TITULUS VI. DE FURTIS.

Furti nomine omnis illicita usurpatio continetur: & fures promoveri non possunt, imo promoti deponuntur, & si sint incorrigibiles, debent excommunicari, & si occisi fuerint in furto, non est pro eis orandum, nisi ante mortem sint confessi. h. d.

Furti quidem nomine omnis illicita usurpatio alienæ rei concluditur: sed nunc de iis tantum agimus, quæ speciali nomine definita generali furti appellatione continentur. Fures autem non solum seculares leges, verum etiam Canones acriter infestantur: nam nec ad sacros ordines promoveri, nisi secundum ea, quæ supra primo libro diximus, & promoti, ab eisdem dejecti, & si depositi incorrigibiles fuerint, excommunicari, & demum potestati seculari tradi debent. Et si c, dum furtum committitur, occisi fuerint, pro eis minime orandum erit: quanquam si comprehensi, aut vulnerati confessi fuerint, communicatio eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur, & poena furum puniuntur partientes cum eis, & qui furorum sunt conscii. h. d.

§. 2. Sed hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adacti, furtum commiserunt. Cæterum si quis propter necessitatem d cibaria, vestem, vel pecus furatus fuerit, longe mitiori poena puniendus erit. Nec fures solum supra dictis poenis tenentur, sed ii quoque e, qui aut cum furibus partiuntur, aut qui furorum conscii fures quærentibus possessoribus non indicant.

T I-

a C. quisquis. §. sacrilegium. 17. q. 4. b c. si quis contumax. §. sacrilegium. 17. q. 4. c c. 2. ext. eod. d c. si quis propter. extr. eod. e c. qui cum fure. eod. tit. extr.

TITULUS VII. DE USURIS.

Usura quid sit, & unde dicta, & habens possessionem in pignus, recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, & usuram committit. h. d.

Usura est, quicquid ultra sortem mutuam percipitur: dicta ab usu, quia scilicet pro usu pecunie recipitur. Unde & si quis pignoris obtentu rei alicujus nactus fuerit possessionem, si sortem suam deductis expensis de fructibus jam perceperit, si eandem debitori restituere recuset; & perceptos fructus in sortem computare, proculdubio usurarum committitur crimen.

Poenae usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum, & officiorum, & Ecclesiastica sepultura amissio.

§. 2. Multiplicibus autem poenis sacri canones usurarios insequuntur: nam praeter infamiam, nec ad Christianam, nec ad communionem admittuntur altaris, nec quicquam de manu eorum oblationes accipiet. Et si Clerici fuerint, tam officii, quam beneficii Ecclesiastici periculum patientur. Nullus quoque sub poenis Gregoriana d. constitutione comprehensus, manifestis usurariis aut locabit domos, aut conductas habere permittet: sed & si in hoc scelere decesserint, Ecclesiastica carebunt sepultura.

Licet quis de usuris satisfieri mandet per heredem, non tamen est tradendus Ecclesiastica sepultura, donec fuerit satisfactus: & contra faciens incurrit poenas eorundem, & testamenta usurariorum non valent. h. d.

§. 3. Et id adeo obtinet, ut etiam morituri in ultima voluntate de usuris satisfieri expressa quantitate, vel indistincte mandaverint, donec secundum Gregorianam constitutionis tenorem satisfactum fuerit, Ecclesiastica sepultura carere debeant. Quicumque vero manifestos usurarios, contra praedictae sanctionis formam tumulare ausi fuerint, poenae Lateranensis Concilii contra usurarios promulgatae subjiciendi erunt. Testamenta quoque ab eisdem facta, aliter quam secundum dictae constitutionis formam non valebunt, sed ipso jure erunt irrita.

Non debemus facere malum, ut postea faciamus bonum: & si non sint, quibus restituere possint usuras, eroganda sunt in pauperes; & paupertas excusat a restitutione. h. d.

§. 4. Nec quicquam proficiet, quod quis pro captivis redimendis, vel elemosynis dandis sese usuras exercuisse alleget: nec enim propterea magis cum usurario dispensari poterit, cum pro vita alterius nec mentiri quidem nedum rapere liceat. Plane si nec ii, a quibus quis usuras extorsit, nec illorum sunt haeredes superstites, non solum pauperibus usurarum nomine acceptum erogare poterit, verum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas evidenter excuset.

Non solum foeneratores, sed etiam illorum haeredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione. h. d.

§. 5. Nec is tantum Ecclesiastica districtione extortas usuras restituere cogendus erit, qui foeneratus est, verum etiam filii, & quicumque extranei haeredes, qui omnes super usuris conventi nullius appellationis remedio restitutionem subterfugere permittendum erit.

Judex saeneratori potest praecipere sub poena excommunicationis, tam ne usuras exigat, quam ut exactas restituat, non obstante juramento praestito de non repetendis usuris. h. d.

§. 6. Sed & si quis sub usuris pecuniam acceperit, & de eis nunquam repetendis saeneratori juraverit, adhuc Judex usurarios per censuram Ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum desistant exactioe & juramentum remittant, quam etiam, ut exactas restituant, ne de dolo, & fraude quinquam contingat commodum reportare.

a C. 1. 2. & c. conquestus. ext. eod. tit. b c. quis in utr. eod. c. c. praeterea. eod. tit. ext. d. c. 1. & seq. eod. tit. in. 6. e. c. 2. eod. tit. in 6. f. d. c. 2. in fin. g. c. super eo. gl. ext. eod. h. c. tua nos. ext. eod. tit. i. c. tua dudum. ext. eod.

tant, quam etiam, ut exactas restituant, ne de dolo, & fraude quinquam contingat commodum reportare.

Judei satisfacere debent de immoderato gravamine Christianis, alias excommunicantur modo quo possunt. h. d.

§. 7. Judaei, a quoque, si a Christianis quocumque praetextu gaves immoderatas usuras extorsent, & per seculares Principes, & potestates illas remittere sunt compellendi: & donec de immoderato gravamine competeret satisfecerint, ab universis Christianis fidelibus tam in mercimoniis, quam in aliis per excommunicationis sententiam eis omnimoda communio denegabitur.

Ponuntur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur. h. d.

§. 8. Sunt tamen casus in quibus aliquid ultra sortem absque vitio usurarum licite recipitur: ut puta, si Clericus Ecclesiasticum beneficium aliter redimere non valens, praetextu pignoris de manu laici illud acceperit: nec enim hic in sortem fructus tenebitur computare. Idem si terra non sit beneficii alicujus Ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus jure domini directi pertinere noscatur. Idem b, si possessiones pro non numerata dote genero a focero pignori obligatae fuerint: cum enim frequenter dotis fructus non sufficiant ad onera matrimonii supportanda, pignoratarum possessionum fructus in sortem compuandi non erunt.

Non est usurarius rem emens minus justo pretio, si tunc verisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus vel minus est res valitura, vel aliter dubius eventus usurarum suspicionem remouet. h. d.

§. 9. Ille c quoque, qui dat decem solidos, ut alio tempore totidem sibi grani vini vel olei mensuram reddantur; ex hoc usurarius censer non debet: quia licet tunc plus valeant, utrum plus, vel minus solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur.

Usurarius est, qui a debitore recipit aliquid ultra sortem, etiam si suscipiat in se periculum. h. d.

§. 10. Aliud tamen juris est, si quis naviganti d, vel ad nundinas eunti certam pecuniae quantitatem mutuat, & ex eo, quod in se mutuans periculum suscipit, aliquid ultra sortem ut recipiat, convenit: nam hic usurarius reputandus erit.

TITULUS VIII. DE ADULTERIIS, ET ALIIS CONJUNCTIONIBUS ILLICITIS.

Adulterii appellatio est generalis: proprie tamen in nuptiam committitur: & quae sit adulterii poena. h. d.

Adulterii generalis est appellatio: sed inquit enim non modo alieni tori e violationem, sed omnem etiam illicitam fornicationem. Proprie tamen adulterium in nuptiam committitur. Poena in Laico, excommunicatio: in Clerico, depositio, vel in utroque, certa poenitentiae impositio.

Arbitraria est poena incestus, Sodomiae, & rei habitae cum brutis. h. d.

§. 2. Eadem vel etiam pro Judicis arbitrio major, aut minor, eos manet poena, qui incestum commiserunt, ut puta, cum qui contra naturam humanae societatis parentibus, vel liberis, vel aliis ejusmodi personis impudice adherent: aut si cum illa, quam quis de sacro fonte suscepit, aut quam ante Episcopum tenuerit, cum sacro Chrismate inungeretur, fornicationis scelus perpetraverit: aut cum relicto naturali usu contra naturam f more Sodomitico fornicabitur: aut humani generis naturam transgressus, sese brutis commiscuerit.

Qua a C. post miserabilem, cum seq. ext. eod. tit. b. c. salubriter. ext. eod. c. s. fin. §. ille ext. eod. tit. d. c. fin. in prin. ext. eod. e. can. 2. adulterium. §. 36. q. 1. f. c. Clerici. ext. de excessu palat.

Qua poena sit stuprantis mulierem honeste viventem, & virginem desorantis. h. d.

§. 3. Quod si quis stuprum admiserit, multum intererit, utrum cum muliere honeste vivente rem habuerit, an virginem desloraverit. Primo enim casu stuprator poenitentiae subditus, pecuniaria etiam poena coercendus erit: posteriore vero a dotata virgine eandem patre consentiente habebit uxorem: si vero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam uxorem habere legibus impediatur, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam virgines accipere consueverunt. Quod si consentiente patre stuprator ipse corruptam virginem in uxorem ducere tenuerit, corporaliter castigatus excommunicatusque in monasterium ad agenda poenitentiam retrudatur, de quo nulla erit ei egrediendi sine Judicis permissione licentia.

Raptorum poena excommunicatio, depositio, & servitus, cum facultate tamen seipsum redimendi. h. d.

§. 4. Major b legum severitas raptos cohibet: nam praeter secularium sanctionum poenas, anathemate cum suis adiutoribus feriri, aut si Clerici sint, proprii ordinis & honoris amissionem sustinere debent.

In propria sponsa non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h. d.

§. 5. Raptus e autem tunc committi dicitur, cum illa, de cujus nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Unde qui sibi desponsatam, vel parentibus reclamantibus, abduxerit, in crimen raptus, & in poenas minime incidit. Rapta quoque puella legitime cum raptore matrimonium contrahet, si prior dissensio in consensum transeat. Raptor enim & rapta, nomina sunt vitiorum, non personarum: vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Raptus Monialis purgari non potest. h. d.

§. 6. Sed haec de illis intelligenda sunt, qui mulierum Laicarum consensum habuerunt: nam si quis Deo dicatas virgines d vel rapuerit, vel volentes matrimonio sibi fociare tentaverit, tanquam sacrilegium admittens, pro tam nefandi criminis atrocitate plectendus erit, nulla e profus voluntatis sacrarum virginum habita ratione.

Poenae simplicis fornicationis est arbitrarie. h. d.

§. 7. Demum si quis cum muliere soluta & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam poenitentiae modus, quam etiam alia poena in Judicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatibus variis minorem, vel majorem poenam statuet.

TITULUS IX. DE CRIMINE FALSI.

Qui per se, vel per alios literas Papae falsant, excommunicati sunt cum suis fautoribus: & Clerici officii & beneficiis privantur, & degradati traduntur Curiae seculari. h. d.

Adversus eo quoque, qui falsi crimen commiserunt, varie statutum reperitur: illos tamen caeteris acrius Canonis infestantur, qui literis Apostolicis falsis usi fuerint. Talium enim literarum falsarii f cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feriuntur: & si Clerici fuerint, omnibus officii & beneficiis Ecclesiasticis perpetuo privabuntur, ita, ut qui per se falsitatis vitium exercuerint, postquam per Ecclesiasticum Judicem degradati fuerint, seculari potestate tradendi sint secundum legitimas constitutiones puniendi: per quam & Laici, qui fuerint de falsitate convicti, legitime punientur.

Qui falsis literis utitur, si Clericus est, officii & beneficiis privatur: si Laicus, excommunicatur. h. d.

§. 2. Mitius cum illis agitur, qui licet his utantur, tamen ipsi non falsificaverunt: si enim Clerici fuerint, of-

a C. 1. & seq. extr. eod. tit. b c. 1. 36. q. 2. c. c. pen. & fin. ext. de rapr. d. can. 2. 36. q. 2. cum seq. e. gl. 1. d. can. 2. f. c. ad falsariorum. extr. eod. tit. Tom. 3.

ficiis & beneficiis Ecclesiasticis spoliandi erunt: si Laici, tamdiu excommunicationi subjicientur, quamdiu competenter satisfecerint. In utriusque tamen malitia gravius, quam negligentia punietur, quod & de his, qui falsas literas impetrant, observabitur.

TITULUS X. DE HOMICIDIO.

Assassinium, sicuti omnium homicidiorum atrocissimum, ita etiam atrocissime punietur. h. d.

Cum non ad opera tantum sit respiciendum, sed tempus, causa, voluntas, personarum differentia, & omnia, quae operibus accidunt, sint pervestiganda, sequitur, ut non sit omnium homicidiorum eadem conditio. Cunctorum vero illud atrocissimum a videtur, quod Assassinium vulgo nuncupant. Unde non solum assassini ipsi, sed etiam receptatores, occultatores, consultatores & defensores eorum, & qui per eosdem quocumque interfici fecerit, aut mandaverit, dignitatibus, honoribus, officiis, beneficiis, omnibusque bonis nudatus excommunicationis & depositionis incurret ipso jure sententiam, & tanquam Christianae religionis hostis a toto Christiano populo perpetuo diffidatus erit.

Interficiens per industriam similis est Assassinio. h. d.

§. 2. Non b ab similibus eum tenet poena, qui licet non per assassinium, per insidias tamen & industriam hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate, punietur: secus, si ex necessitate. h. d.

§. 3. Quod si c quis latronem & furem peremerit, videamus, an sit puniendus: & si quidem furem absque occasione comprehendere potuit, certa adversus eum statuta poenitentia reperitur: quod si non potuit, nulla occisori erit ex necessitate injungenda poena.

Non punietur homicidium fortuitum, si nulla culpa casum praecessit. h. d.

§. 4. Idem etiam obtinebit, si casu perpetratum fuerit homicidium, ut puta, si quis d necessario insitens operi arborem incidit, & aliquis subitus transiens opprimitur: nam si neque voluntate, nec ulla incidentis culpa factum fuerit, ut pertransiens opprimeretur, arborem incidens homicidii poenis obnoxius non erit.

Poenitentia certorum annorum est injungenda parentibus opprimentibus filios. h. d.

§. 5. Alia ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiantur. Cum enim hos graviter deliquisse non sit dubium, certorum annorum erit illis injungenda poenitentia.

Filius a patre, vel ab alio, patre sciente, expositus, liberatur a patria potestate: & expositum suscipiens nullum in eo habet jus. h. d.

§. 6. Quod si e filius a patre, vel ab alio, patre sciente fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata fuerint, hoc ipso a potestate patria liberabitur. Nec tamen propterea, qui expositus susceperit, aliquid in eis jus vindicare poterit.

Impediens conceptionem, vel abortum procurans, punietur ut homicida: secus, si id casu fieri contingat. h. d.

§. 7. Is quoque, qui vel causa explenda libidinis, vel odii meditatione, viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potandum dederit, quo minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, ut homicida puniendus erit. Quancumque alias, si conceptus nondum vivificatus fuerit, nec ut abigeretur, quiscumque delo malo fecerit, qui abortui f occasionem tradidit, puniendus non erit.

Qui a C. 1. eod. tit. in 6. b c. 1. extr. eod. tit. c. c. 2. extr. eod. tit. d. can. sepe contingit. 50. dist. e. c. unic. extr. de infan. lang. & exposit. f. c. sicut ex literarum. extr. eod. R r r r

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis, qui impo- nentes moriuntur. h. d.

§. 8. Novissime sciendum est pro his, qui quocunque prætextu voluntarie ferro, vel veneno, vel suspensio, vel quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem, & Ecclesiastica eos de- bere carere sepultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus imponentes moriuntur.

TITULUS XI. DE INJURIIS, ET DAMNO DATO.

Inferens injuriam, & damnum, debet damnum passio satis- facere, nec illum excusat ignorantia. h. d.

Mitius a cum his agit, qui in pugna, vel rixa ali- quem lapide, vel pugno percusserint. Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto jacuerit, vel ope- ras exercere fuerit impeditus, qui percusserit, & opera ejus, & impensas b immodicas restituet. Et generaliter si culpa tua datum est damnum, vel injuria irrogata, vel aliis irrogantibus opem tulisti, aut hæc imperitia tua, sive negli- gentia evenerunt, jure te super his satisfacere oportet: nec te excusabit ignorantia, si scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel jacturam.

Si tuum animal damnum dedit, potes liberari illud deden- do, nisi sit ferum animal & nocere solitum, & non fuerit adhibita debita diligentia. h. d.

§. 2. Quod d si animalia tua nocuisse proponantur, ni- hilominus ad satisfactionem teneberis, nisi ea pro noxa dando damnum passis te ipsum velis liberari: quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, & quæ nocere consueverant, & quam debueras, diligentiam non adhibuisti. Diversum statuitur in eo, qui, ut dam- num non contingeret, nihil omisit.

Injuria inferuntur re, verbis, literis: & poena est arbitra- ria. h. d.

§. 3. Inferuntur e autem injuriæ tribus modis: Re, ver- bis, & literis. Re, ut cum manus inferuntur. Verbis, ut cum convicium dicitur. Literis, ut cum in alterius vi- tuperationem carmen, aut famosus libellus conscribitur: quibus omnibus casibus pro qualitatibus admitti, & atro- citate prudens Judex poenas irrogabit.

Consciens famosum libellum, & manifestans pari poena puniuntur. h. d.

§. 4. Eo amplius si quis famosum libellum inveniit, & non statim corruerit, vel combusserit, sed ejus teno- rem dolose manifestaverit, quasi auctor plectendus erit.

TITULUS XII. DE ECCLESIASTICIS CENSURIS.

Ponit continuationem præcedentium, & sequentium. h. d.

Postquam tam primo libro personarum, quam secundo re- rum Ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa sunt, summam complexi fuimus, subinde ad reliquos venientes judiciorum tam civilium, quam criminalium mate- riam, & seriem explanavimus, delictorum & naturam, & po- nas breviter perstringentes: cum tam ratione contumaciæ, quam etiam aliorum excessuum Ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodari variis locis admonuerimus, superest nunc, ut operi finem imponentes, de ipsis censuris falsis & distinctius differamus.

Quid veniat appellatione censura Ecclesiastica, quid sit Ex- communicatio, quid Interdictum, quid Suspensio. h. d.

§. 2. Ecclesiasticæ censuræ nuncupatio tria regulariter complectitur: scilicet excommunicationis, interdicti, &

a C. 1. ext. eod. tit. b in medicos, melius. c c. fn. ext. eod. tit. d c. fn. §. quod, ext. eod. tit. e gl. in ver. inju- ria. c. fn. extr. eod. tit.

suspensionis sententiam. Excommunicatio est a commu- nione exclusio. Interdictum Ecclesiasticum est a certis sa- cramentis, & omnibus divinis officiis, & sepultura Eccle- siastica facta prohibitio. Suspensio est inhabilitas quædam ordinum, vel officiorum executionem impediens.

Sed ne de omnibus simul tractantes legentibus difficul- tatem ingeramus, distincte de singulis differamus, ac pri- mum de Excommunicatione.

TITULUS XIII. DE SENTENTIA EXCOMMUNICATIONIS.

Minor excommunicatio a perceptione sacramentorum, Ma- jor etiam a fidelium communione separatur. h. d.

Excommunicationum duæ sunt species, minor scilicet, & major. Minor est, per quam quis a sacramento- rum participatione conscientia, vel sententia arce- tur. Major est, per quam quis non solum a sacramento- rum excluditur perceptione, verum etiam a communione fidelium, quæ ab omni actu legitimo separatur, ac dividit, & hæc alio nomine a Anathema appellatur.

Excommunicationum alia sunt lata sententiæ, alia feren- dæ. Et lata sententiæ est, cum quis sine facto Judicis a jure excommunicatur. h. d.

§. 2. Rursus excommunicationum alia Canonis, alia Judi- cis. Canonis est, qua quis ab ipso solum Canone absque Judi- cis ministerio innodatur, quæ etiam alio vocabulo lata sen- tentiæ excommunicatio nuncupatur. Sciendum est enim com- plexus esse casus, in quibus adeo quis delinquere existimatur, ut nulla expectata Judicis pronuntiatione ipso jure excom- municationis vinculis innodetur: quod quidem, quanquam innumerabilibus prope exemplis declarari possit, unius tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendunt, incidunt in excommunicationem lata sententiæ, a qua non possunt ab- solvi, nisi per Papam. h. d.

§. 3. Si quis igitur b in Clericos, Regulares, Monachos, profanos, vel novitios, vel conversos violentas, & im- pias manus injecerit, ipso jure canonis incurrit senten- tiam, a qua præterquam a Romano Pontifice, vel ejus de- latere legato c, a quoquam absolvi non poterit.

Complices inferentium manus violentas Clericis, pari poena cum inferentibus puniuntur. h. d.

§. 4. Sed etsi manus quis violentas non injecerit, si inferenti tamen vel auctor, vel fautor, vel adjutor fuerit, aut factum ratum habuerit, pari poena illum plectendum Catholica san- xit auctoritas, eos etiam delinquentibus favere interpretata, qui cum possunt, manifesto sceleri desunt obviare.

Detinens, vel ducens Clericos in vincula, incidit excom- municationem lata sententiæ, nisi faciat de voluntate suorum Prælatorum. h. d.

§. 5. Interdum etiam si nullam corporis læsionem Clericis quis intulerit, excommunicationis tamen poenam non evadet: ut puta d, si Laicus in publica, vel privata custodia illos deti- nerit, vel in vincula conjecerit, nisi tamen id de mandato faciat Prælatorum, quorum illi sunt jurisdictioni subjecti: tunc enim citra excommunicationis metum & capere Cle- ricos, & ad judicium violenter ducere Laici poterunt: cum hoc non ipsi, sed illi, quorum auctoritate hoc faciunt, agere videantur, dum tamen non amplius eorum se exten- dat violentia, quam defensionem Clericorum exigit.

Si

a C. an. 3. q. 4. b c. non dubium. extr. eod. tit. c ad iminen- tiam extr. eod. d c. nuper a nobis. extr. eod. tit.

Si Abbas imperet Laico, ut Monachum etiam causa disci- plinae verberet, uterque incidit in excommunicationem: Jecus autem, si imperet Clerico ex causa necessitatis. h. d.

§. 6. Quod autem diximus, non facientes, sed eos, quorum sit auctoritate, quid facere videri, absolute noq procedit. Nam a si Laicus, qui in Abbatis ipsius servitio commoratur, eisdem jussu in Clericum, vel Conversum, vel Monachum etiam subsistente causa manus injecerit, tam qui tales verberari præcipit, quam qui mandato ver- beret alterius, excommunicationis sententiam non eva- dent. Nam si disciplinæ regularis gratia id faciendum sit, vel Abbas id per se ipsum faciet, vel si necessitas urgeat, per Clericum, vel Monachum id fieri jubebit.

Tam percussus volentem Clericum, quam Clericus consen- tiens excommunicati sunt. h. d.

§. 7. Volentem b quoque Clericum si quis percusserit, nihilominus excommunicationis censuram incurret: ut re- sponsum est de eo Clerico, qui cum Laico injuriam intulisset, volens secundum consuetudinem patriæ pro injuria illata offenso satisfacere, sponte hæc manuum injectio non sit violenta, tamen injuriosa videtur: & canon repressit non tam favorem Clerici ordinati, quam Clericalis ordi- nis: unde hoc casu tam percussus, quam se ipsum per- cussionibus sponte subjiciens excommunicationis sententia innodabitur.

Ponit tres casus, in quibus percussus Clericos in Canonem lata sententiæ non incidit. h. d.

§. 8. Ex contrario accidit interdum, ut etiam pro vio- lenta manuum injectione excommunicationi quis non sub- jiciatur: veluti c si Clericum sibi manus inferentem ita quis incontinenti vi repellat, ut læsionem inferat, aut in eum, quem cum uxore, matre, sorore, vel filia turpiter se gerentem invenerit, manus violentas injecerit. Idem statuitur & de eo, qui illum percusserit, quem probabili- ter ignorabat esse Clericum.

Interficiens Clericos, qui posthabito habitu committunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

§. 9. Quinimo etsi occiderit quis Clericos, vel Presby- teros, qui contemto Clericali habitu sceleribus sese immi- scuerint, in odium Clericalis excessus canone latae senten- tiæ minime coercetur: frustra enim Ecclesiæ implorat auxilium, qui in Ecclesiam ipsam committit.

Qui ratione officii vel incivili discipline Clericos percussit, non sunt excommunicati. h. d.

§. 10. Item si qui ratione officii, quod obtinent in Ec- clesia, aut si Clerici seniores pueros, vel adolescentes in minoribus ordinibus constitutos divinum turbantes offi- cium, vel etiam si qui magistrum, vel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint, excom- municationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua, vel propin- quos inferiorum graduum simili modo, ut ab excessibus prohibeantur, & scientia bonisque moribus informetur, corrigendos duxerint, & aliis casibus pluribus.

Ex causa potest quis absolvi ab alio, quam ab Apostolico. h. d.

§. 11. Quod autem f supra diximus, ab hac excommu- nicatione, ab alio, quam ab Apostolico, aut ejus legato absolvi neminem posse, non est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latae sententiæ vinculis innodatus in mortis articulo constitutus reperiat, aut capitales habeat inimicitias, aut alias justas excusationes, ita ut sine peri-

a C. universitatis. extr. eod. tit. b c. contingit interdum, extr. eod. t. c. vero. el. r. §. si vero. extr. eod. d c. in audientia. §. ad hæc. extr. eod. tit. e c. cum voluntate. §. fin. ext. eod. tit. f c. quam- vis incidens. ext. eod. tit.

culo Apostolico se nequeat conspectui præsentare, licebit diocesano Episcopo, juramento secundum morem Eccle- siæ recepto, sibi absolutionis gratiam impertiri.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

§. 12. Periculo a tamen, & impedimento cessantibus, quam cito commode poterunt, ad Sedem Apostolicam se præsentabunt, mandaram illius super negotiis, pro qui- bus excommunicati fuerant, humiliter excepturi, & pro- ut justitia suadebit, satisfacturi, alioqui si id facere con- temserint, ne temere, & impune censura Ecclesiasticæ il- ludatur, ipso jure in eandem sententiam recident: quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima substi- stente causa ab alio quis, quam ab eo, a quo alias de ju- re absolvendus fuerat, absolutionis beneficium consecutus fuerit, & quibusdam casibus similibus.

Si modica sit illata injuria Clerico, vel qui intulit non proventus sit ætatis, potest ordinarius absolvere eum, qui inci- dit in Canonem lata sententiæ. h. d.

§. 13. Item b si non enormis, sed modica, & levis inju- ria fuerit Clericis irrogata, inferens per Episcopum absol- vi poterit. Item ætatis intuitu juris rigor mansuetudine temperatur. Unde e si in pueritia constitutus in canonem incidit sententiæ promulgatæ, sive ante, sive post pu- bertatem se se absolvi postulet, diocesanus Episcopus ab- solutionis beneficium impertiri poterit.

Monachi, vel Moniales se invicem, vel conversos percussis- ses sunt ab Abbate, vel Episcopo absolventi. h. d.

§. 14. Monachi quoque, & alii Regulares quomodocunque d in claustris sese invicem percusserint, non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum providentiam proprii Ab- batis coercendi erunt, quod si Abbas non sufficit, Episco- pus adhibendus erit. Simile statuitur de Monialibus: nam si vel in se invicem, vel Conversos, aut Conversas suas, aut etiam Clericos violentas manus injecerint, ne contra muliebris sexus verecundiam, & regularis observantiæ de- corem peregrinari compellantur, per Episcopum, in ejus dioecesi monasteria fuerint, absolutionem consequuntur. Sunt & alii casus, quibus ab alio quis, quam ab Aposto- lico ab hac excommunicatione absolvi poterit, ut ex ip- sis Decretalium libris facile apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. h. d.

§. 15. His autem e, quibus id certis casibus ex officio competit, non solum per seipsos absolvere, verum etiam aliis, cum expedire viderint, hujusmodi absolutionem committere poterunt.

Excommunicatio judicialis est, quam infert Judex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt, censentur permissa. h. d.

§. 16. Judicis, sive Judicialis excommunicatio est, qua Judicis ministerio inferitur. Judicem autem hoc loco in- telligimus non solum ordinarium, verum etiam delegatum. Nam si cui per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec literæ commissionis de excommunicatione quicquam contineant, poterit nihilominus delegatus con- cessæ sibi auctoritatis ratione contumaces, ut supra dixi- mus, Ecclesiastica severitate coercere.

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio: & debet ferri in scriptis, ita ut causam contineat. h. d.

§. 17. Quoties autem causa suberit, ut Judex sub- ditum suum Ecclesiastica districtione coerceat (cum me- dicinalis f, non lethalis excommunicatio esse debeat) non aliter, quam competentibus præmissis monitioni- bus g ad hujusmodi sententiam descendet, quam etiam

R r r r r 2

a C. eos qui. eod. tit. in 6. b c. pervenit. extr. eod. tit. c c. fn. eod. tit. d c. can. extr. eod. tit. e c. fn. extr. de off. ord. f c. r. eod. tit. g can. sacro approbante. extr. eod. tit.